

Rusya-Ukrayna Krizi ve Türkiye'nin Arabuluculuk Rolü

Rusya ile Ukrayna arasında yıllardır devam eden krizin büyük bir savaşa dönüşme ihtimalinin en çok arttığı bugünlerde, Ankara bir kez daha Moskova ile Kiev arasında arabuluculuk yapmaya hazır olduğunu duyurdu. 18 Ocak 2022 tarihinde T.C. Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın, "Türkiye Rusya ile Ukrayna arasındaki gerilimi azaltmak için her türlü rolü üstlenmeye hazırdır. Bu bağlamda Cumhurbaşkanı Erdoğan her iki ülke lideriyle görüşmeler yürütmektedir ve aralarındaki sorun ve anlaşmazlıkları çözmek üzere kendilerini Türkiye'ye davet etmiştir." dedi.

Bu, Türkiye tarafından yapılan ilk arabuluculuk teklifi değil. Kasım 2021'de de Türkiye iki ülke arasında tesis edilecek barış sürecinde arabuluculuk rolü üstlenmeye hazır olduğunu açıklamıştı. Bu noktada öncelikle Rusya'nın Türkiye'den gelen bu tekliflere her zaman ihtiyatlı yaklaştığını belirtmek gerekir. Türkiye'nin arabuluculuğu ilk kez gündeme geldiğinde Kremlin, Rusya'nın Ukrayna'nın doğusundaki (Donbas) çatışmanın taraflarından biri olmadığını söyleyerek bu teklifi reddetmişti. Kremlin Türkiye'nin son arabuluculuk teklifine ise, "Ukrayna'nın içinde bulunduğu durumun çözülmesine yardımcı olabilecek tüm çabaları memnuniyetle karşılıyoruz. Rusya ile Ukrayna arasındaki anlaşmazlığın arkasındaki ana neden, Kiev'in Minsk anlaşmalarını uygulamaya geçirme konusunda hiçbir ilerleme kaydetmemesidir. Eğer Türk ortaklarımız Ukrayna'yı daha önce alınan karar ve yükümlülükleri yerine getirmesi için teşvik edebilirse bu ancak memnuniyetle karşılanabilir." cevabını verdi.

Burada sorulması gereken sorular şunlar; Ankara neden Moskova ile Kiev arasında arabuluculuk rolü üstlenmek istiyor? Ayrıca Moskova'nın Türkiye'den gelen bu teklife ihtiyatlı yaklaşmasının arkasındaki asıl sebep ne? Her şeyden önce Türkiye, Karadeniz'de patlak verecek herhangi bir çatışmadan en çok etkilenen ülkelerin başında geleceğinin farkında ve dolayısıyla bu tür bir gelişmeyi önlemeye çalışıyor. Bu noktada belirtmek gerekir ki, Türkiye gerçekten bu potansiyele de sahip. Zira NATO üyesi olmasına rağmen özellikle son yıllarda Rusya ile ilişkilerini önemli bir seviyeye çıkarmayı başardı. Türkiye'nin arabuluculuk rolü üstlenmek istemesinin bir diğer nedeni ise, Rusya ile Ukrayna arasındaki krizi ortadan kaldıracak herhangi bir sürece katkıda bulunması durumunda hem Doğu Avrupa'daki hem de eski Sovyet coğrafyasındaki etkisinin artacağına inanması. Dolayısıyla Türkiye'nin bölgede takip ettiği politikayı kavramak zor değil; ancak burada Moskova'nın yaklaşımı da oldukça dikkat çekici.

Bu bağlamda Moskova'nın yaklaşımını anlamanın en iyi yolu, meseleye onun gözüyle bakabilmekten geçiyor. İlk olarak Rusya'nın son yıllarda Türkiye ile Ukrayna arasında gelişmeye başlayan ilişkilerden oldukça rahatsızlık duyduğunun altını çizmek gerekiyor. Ankara her fırsatta Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü desteklediğini ve Kırım'ın ilhakını hiçbir şekilde kabul etmediğini belirtiyor. İki ülke kültürel ve ekonomik alanların yanı sıra askerî-teknik alanlarda da önemli iş birliği içinde. Örneğin Türkiye'nin Bayraktar TB2 SİHA'ları 2019 yılından itibaren Ukrayna silahlı kuvvetleri envanterine girmeye başladı. 2021 yılında da Ukrayna ordusu bu SİHA'larından birini ilk defa ülkenin doğusundaki Rusya destekli ayrılıkçılara karşı kullandı ve bu durum Rusya'da büyük rahatsızlığa neden oldu. Moskova, Türkiye ile Ukrayna arasındaki askerî-teknik iş birliğinin Donbas'taki gerilimi artırdığını ileri sürerek Türkiye'yi eleştirmekte. Bundan daha da önemlisi, her ne kadar son yıllarda iki ülke arasında birçok alanda önemli iş birlikleri söz konusu olsa da Rusya, Türkiye'yle olan ilişkilerinde Türkiye'nin NATO üyesi olmasından dolayı her zaman ihtiyatlı hareket etmekte.

Nitekim Rusya Türkiye'nin son arabuluculuk teklifini -Rusça deyimle ifade etmek gerekirse- "aynı anda iki koltukta oturmaya çalışmak" olarak görmekte; yani Ankara'nın bölgedeki dış politikasını bir yandan Batı'nın "gözüne girmek" bir yandan da Rusya'ya bağımsız bir dış politika izlediğini göstermeye çalışarak yorumlamakta. Özetle Moskova, Türkiye'nin dış politikasında Rusya ile Batı arasında gerginlikler yaşadığını ve dolayısıyla "bir koltukta iki karpuz taşımaya" çalıştığını düşünmekte.

Moskova, Türkiye'nin Ukrayna'ya SİHA ve diğer askerî teçhizat ihraç etmeye başlayarak Ukrayna'daki krizde tarafsızlığını kaybettiğine inanmakta. Ayrıca Rus üst düzey makamların açıklamalarına bakıldığında, Rusların Ankara'nın Kiev'in politikasını değiştirebilecek bir nüfuzla sahip olmadığını düşündükleri de anlaşılabilir. Aynı şekilde Rusya, Normandiya formatı çerçevesinde yürütülen müzakerelerde, Almanya ve Fransa'nın da Ukrayna üzerinde gerçek bir nüfuzla sahip olmadığını düşündüğünden artık ana muhatap olarak ABD'yi görmekte. Dolayısıyla Moskova'nın Türkiye'den gelen arabuluculuk teklifini -kendi lehine bir sonuç ortaya çıkaracağına inanmadığı için- kabul etmesi de zor görünmektedir.

Türkiye'nin arabuluculuk teklifinin Rusya başta olmak üzere kriz taraflarınca kabul edilmesini engelleyen anlaşmazlıklar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Rusya kendisinin Ukrayna'nın doğusundaki çatışmada taraf olmadığını ve Kiev'in ana muhatabının Donetsk ve Lugansk'taki ayrılıkçılar olduğunu savunmakta. Kiev ise söz konusu ayrılıkçılarla masaya oturduğu takdirde toprak bütünlüğünü kaybetmeye başlayacağını bilmekte. Bu bağlamda söz konusu ayrılıkçıların Rusya tarafından desteklendiğini, dolayısıyla ana muhatabının da Moskova olduğunu savunmakta.
- Moskova 2015'te imzalanan Minsk protokollerinin hayata geçirilmesi gerektiğini vurgularken Ukrayna, söz konusu protokolleri değiştirmeye ve hükümsüz kılmaya çalışmakta; zira bu protokollere göre, barış görüşmelerinde Donetsk ve Lugansk ayrılıkçılarının da yer alması gerekmektedir.
- Taraflar arasındaki bir diğer önemli anlaşmazlık ise Kırım'ın statüsü; Rusya Kırım'ın statüsünü tartışmaya dahi açmayı reddederken Ankara ve Kiev yarımada'yı Ukrayna toprağı olarak görmekte.

Sonuç olarak gelinen aşamada Rusya'nın ABD dışında bir ülkeden gelecek herhangi bir arabuluculuk teklifine sıcak yaklaşmayacağı anlaşılmakta. Zira Moskova Ukrayna'daki krizin ana nedeninin NATO'nun doğuya genişlemesi olduğunu ve dolayısıyla ana muhatabının da ABD olması gerektiğini savunmakta. Şayet Rusya Türkiye'den gelen arabuluculuk teklifini kabul ederse bunu ancak dünya kamuoyuna iyi niyetinin bir göstergesi olarak kullanmak için yapacaktır.